

СЕКЦІЯ 2

З ДОСВІДУ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІН ПРИРОДНИЧО-МАТЕМАТИЧНОГО ЦИКЛУ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ТА ВИЩОЇ ОСВІТИ

УКРАЇНСЬКА УСНА НАРОДНА ТВОРЧІСТЬ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ

Білецька Галина Анатоліївна

доктор педагогічних наук, професор кафедри екології та біологічної освіти,

Хмельницький національний університет

biletska_galina2017@ukr.net

Єфремова Ольга Олексіївна

кандидат технічних наук, доцент, завідувач кафедри екології та біологічної освіти,

Хмельницький національний університет

25efrem@gmail.com

Стратегічним завданням світової спільноти наприкінці ХХ ст. – початку ХІХ ст. є забезпечення сталого розвитку суспільства, що передбачає існування та розвиток цивілізації в умовах збереження природного середовища для сучасних і майбутніх поколінь. Досягнення цілей сталого розвитку, насамперед, потребує зміни суспільної свідомості на основі нових світоглядних орієнтирів і цінностей. Найбільш ефективним інструментом формування нового світогляду світовою спільнотою визнано екологічну освіту, результатом якої є екологічна культура. Саме тому, діяльність закладів освіти має бути спрямована на формування у дітей і молоді екологічного мислення, цінностей та стилю життя, що характеризують сформованість екологічної культури.

Значний потенціал для формування екологічної культури має українська усна народна творчість (фольклор) – художнє відображення світоглядних, етичних та естетичних поглядів народу у різних формах колективної творчості, що нерозривно пов'язана із життям і побутом [1]. Український фольклор формувався впродовж століть й увібрав в себе багатовіковий досвід та знання про історичне минуле народу. У ньому відбито світоглядні, етичні й естетичні погляди народу. Нині він є багатограним і неповторним складником культурної спадщини, джерелом пізнання суспільної свідомості та морально-етичних норм українського народу [2].

Посутній вплив на формування української усної народної творчості мало те, що з давніх часів українці жили в гармонії з природою, не відокремлювали себе від природи. Сили природи шанувалися. Про це свідчать культи, що з'явилися в результаті намагання давніх людей пояснити оточуючий їх світ і явища природу. Вшанування природи знайшло своє відображення у культах землі, води, явищ природи, рослин і тварин. Багато об'єктів природи уявлялись

одухотвореними живими організмами, наприклад землю називали мати-земля, земля-годувальниця. Давні українці вірили в те, що земля жива, вона дихає, родить, втомлюється; розуміли, що земля потребує дбайливого ставлення, а іноді й допомоги. У народній уяві земля завжди була символом багатства, оскільки вона «родила» найдорожче – хліб. Магічною силою надіялася вода, оскільки вона могла не лише допомагати людям (у землеробстві, приготуванні їжі тощо), але й шкодити (повені, часті чи затяжні дощі). З очисною силою води пов'язане шанобливе ставлення до усіх водойм. Наприклад, українці оберігали і прикрашали джерела, вважали їх святими місцями. Багато рослин вважалися оберегами, що мають особливу силу проти хвороб, вроків тощо. Бережливе ставлення до рослин також пов'язане з їхніми лікувальними властивостями. Тварини обожнювалися як тотемні предки та перевтілені душі померлих. Любов і шана до природи знайшли відображення в усній народній творчості.

Жанри усної народної творчості надзвичайно різноманітні. На нашу думку, значний потенціал для використання в освітньому процесі для формування екологічної культури дітей і молоді має художньо-словесна творчість (міфи, легенди, повір'я, бувальщини, казки, прислів'я, приказки тощо), де «засобами мови збережено знання про життя і природу, давні культи і вірування; а також відбито світ думок, уявлень, почуттів і переживань, народнопоетичної фантазії» [2].

Українська художньо-словесна творчість багато на міфи, легенди, повір'я, бувальщини, казки, прислів'я, приказки екологічного змісту, які можна використовувати під час вивчення природничих навчальних предметів. Наприклад, під час вивчення біології доречно використовувати міфи та легенди про рослини і тварин, у яких розповідається про магічну силу квітів, цілющі властивості рослин, квіткові символи та їхнє значення, значення рослин і тварин в житті людини. Такі твори української художньої словесності сприяють усвідомленню важливості кожного живого організму, стимулюють бережне ставлення до природи. На заняттях з хімії і фізики доцільно використовувати прислів'я та приказки про хімічні і фізичні властивості природних речовин, їх значення для людини. Наприклад, прислів'я і приказки про воду («Не в кожній воді мило розпуститься», «Вода камінь точить», «Пролиту воду назад не збереш» та ін.), про фізичні явища («З гори не треба пхати, само піде», «Теплий погляд і лід розтопить», «Не підливай масла у вогонь» та ін.). Для створення проблемних ситуацій на заняттях з фізики будуть у нагоді повір'я про явища природи (грім, блискавку, дощ, град, сніг, вітер веселку та ін.). Наприклад, під час вивчення акустичних і світлових явищ можна обговорити повір'я про те, що грім походить від руху по небу колісниці святого Іллі, а блискавка – це іскри з під копит коней, що везуть колісницю.

Міфи і легенди про походження назв природних об'єктів (річок, озер, гір тощо) урізноманітнять навчальний матеріал з географії про природоохоронні

території та об'єкти. Наприклад, «Озеро Святе» – гідрологічна пам'ятка природи загальнодержавного значення, отримало свою назву тому, що за однією із легенд на місці озера колись стояло невелике село з церквою. Але якоїсь ночі все провалилося під землю, а на місці провалу з'явилося озеро. Вражені таким дивом люди вважали озеро святим і почали приходити до нього святити воду. Частина пасма Товтр, що входить до складу ландшафтного заказника загальнодержавного значення «Кармелюкова гора», має таку назву, оскільки за легендою на горі переховувався український народний герой, захисник простих селян Устим Кармелюк. Назва національного парку «Верхнє Побужжя» пов'язана з назвою річки Південний Буг, яку за однією із легенд древні слов'яни називали Богом (в розумінні «багата» або «та, що тече по багатій, родючій землі»). Пізніше назва Бог трансформувалася у Буг і добавився прикметник «південний», що характеризує розташування річки.

Для формування ціннісного ставлення до природи під час вивчення природничих навчальних предметів доцільно використовувати прислів'я і приказки, що мають екологічний зміст («Глибока вода не каламутиться», «Не брудни криниці, бо схочеш водиці», «Чисте небо не боїться ні блискавки, ні грому», «Від природи бери те, що вона дає, та й за те дякуй» та ін.) або демонструють значення води, ґрунту (землі), рослин і тварин в житті людини («Без води і не туди, і не сюди», «Без води каші не звариш», «Земля найбагатша, вода найсильніша», «Земля наша мати – всіх годує», «Пшениця колоситься – життя веселиться», «В кого бджоли, в того і мед» та ін.).

Варто зазначити, що крім формування екологічної культури, використання української усної народної творчості в освітньому процесі сприяє формуванню у здобувачів освіти шанобливого ставлення до традицій та звичаїв українського народу, розвитку моральних цінностей і національно-патріотичної свідомості. Це надзвичайно важливо в умовах повномасштабної війни в Україні, оскільки духовно-моральні цінності та усвідомлення національної ідентичності є вагомими чинниками збереження цілісності держави та її зміцнення.

Отже, українська усна народна творчість, зокрема твори художньої словесності, є дієвим засобом формування екологічної культури дітей і молоді. Використання таких творів під час вивчення природничих навчальних предметів розширює природничо-науковий світогляд, сприяє формуванню екологічного мислення та інтересу до питань охорони навколишнього природного середовища. Також твори художньої словесності дозволяють зрозуміти

ментальність і культурні традиції українського народу, забезпечують формування моральних цінностей і національно-патріотичної свідомості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закувала зозуленька: Антологія української народної творчості. – Київ: Веселка, 1989. – С. 5.
2. Лановик М.Б. Українська усна народна творчість: підручник / М.Б. Лановик, З.Б. Лановик. – Київ : Знання-Прес, 2005. – 591 с.

ЗОДІАКАЛЬНИЙ ГОДИННИК

Гандзій Роман Ярославович

викладач фізики, «спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії», викладач-методист,
Галицький фаховий коледж імені В'ячеслава Чорновола

svitlooskop@gmail.com

Глинська Дарина Андріївна

студентка II курсу, Галицький фаховий коледж імені В'ячеслава Чорновола

mailpal.darya@gmail.com

Постановка проблеми. Запропонувати гіпотезу використання зодіакальних сузір'їв в ролі велетенського астрономічного годинника, з'ясувати які з них мали би вважатися зодіакальними, простежити зміну їх положення на небесній сфері, виготовити власну карту зодіакальних сузір'їв для популяризації науки.

Виклад основного матеріалу. Насамперед, треба точно визначитися із поняттям зодіакальне сузір'я. Колись сузір'ям вважали не ділянку неба, а з'єднання зірок, що сприймалось, як фігура чи образ. Тому екліптику й поділили на 12 рівних ділянок, у яких знаходились 12 виразних конфігурацій зір на небесній сфері.

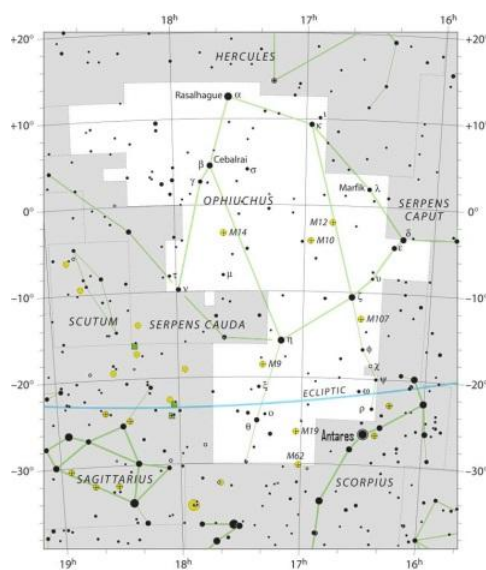

Рис. 1. Сузір'я Змієноця [1]